

**Кафедра правового регулювання економіки
Харківського національного економічного університету
ім. Семена Кузнеця
Кафедра соціальної економіки
Харківського національного економічного університету
ім. Семена Кузнеця
Кафедра цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ
Юридичний факультет Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди
Громадська організація «Соціально-економічні ініціативи і проекти»**

ЗБІРНИК

*Матеріалів Науково-практичної конференції
«Соціально-правові аспекти захисту прав дітей»
(ХАРКІВ, 26 травня 2022 р.)*

**Харків
2022**

ЗМІСТ

АНПЛОГОВ О.В. АДМНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	7
КОВАЛЕНКО О. О. ВИКОРІНЕННЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ - ДОРОГОВКАЗ НА ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ.....	11
КРОЙТОР В. А. ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ДИСПОЗИТИВНИХ ЗАСАДАХ.....	16
ШАБАНОВ Р.І. ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ НЕДОПУЩЕННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ.....	20
ГОЛОВАНЬ Т.Г. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ.....	24
ГОЦ-ЯКОВЛЄВА О.В. ТИМЧАСОВЕ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЬ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ЧИ ЗАГРОЗА?.....	29
ГРИШКО Л. М. КРИТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯК ОСОБЛИВО ВРАЗЛИВОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 2022 РОКУ.....	34
ДУБОВИК К.Є. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	39
ЄРМОЛЕНКО О.А., ЄРМОЛЕНКО О.О. ПРОБЛЕМА СИРІТСТВА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ....	44
ЛЕБЕДИНСЬКА О.С., ІВАНІСОВ О.В. СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	51
ЛУГОВА В. М. СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО В УКРАЇНІ ЯК СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНА І ПРАВОВА ПРОБЛЕМА.....	56

УДК 349.2

Коваленко Олена Олександрівна
в.о.завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О.І. Процевського
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди,
доктор юридичних наук, професор,
ORCID 0000-0002-0883-9869

ВИКОРІНЕННЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ - ДОРОГОВКА НА ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ

1 червня Україна традиційно святкує День захисту дітей – національне свято, що має своєю метою привернути увагу громадськості до проблем дітей. Однією з таких глобальних проблем є використання дитячої праці. І от на привернення уваги саме до цієї проблеми розрахована окрема дата - 12 червня – Всесвітній день боротьби з дитячою працею.

Всесвітній день боротьби з дитячою працею встановлений Міжнародною організацією праці (МОП) саме задля привернення уваги громадськості, світової спільноти та національних урядів до проблем дитячої праці та необхідності здійснення заходів щодо її ліквідації [1].

Проблема дитячої праці є настільки гострою, що «у липні 2019 року Генеральна Асамблея ООН одноголосно прийняла резолюцію, якою проголосила 2021 рік Міжнародним роком ліквідації дитячої праці. Одна з головних цілей цієї ініціативи полягає в тому, аби закликати уряди вжити всіх необхідних заходів для досягнення однієї з Цілей сталого розвитку ООН (Ціль 8: Гідна праця та економічне зростання), що закликає держави-члени вжити негайних та ефективних заходів для викорінення примусової праці, сучасного рабства та торгівлі людьми, забезпечити заборону та ліквідацію найгірших форм дитячої праці (включаючи вербування та використання дітей-солдатів) і покласти край дитячій праці в усіх її формах до 2025 року» [2].

Тобто застосування дитячої праці є перепорою на шляху до сталого розвитку людської цивілізації, воно заважає впровадженню гідної праці, під якою МОП розуміє продуктивну працю, яка є вільною, в нормальних умовах, розвиває і не принижує гідність людини, передбачає справедливу оплату, соціальні гарантії, відсутність дискримінації на робочому місці, забезпечення всієї сукупності трудових прав, а також можливість реалізувати здібності і особисті прагнення людини [3, с.5].

Очевидно, що гідною слід вважати, таким чином, працю, яка застосовується як прояв вільного вибору людини свідомої діяльності, в якій вона заздалегідь вбачає результат. Результат не тільки у вигляді створення кінцевого продукту, але і результат перевтілення власної природи, який дозволяє розвиватися його особистості, поглиблювати свої знання, вдосконалювати свої професійні навички, заробляючи собі на життя в людських – тобто гідних людини, умовах.

Що ж являє собою дитяча праця? Та праця, яка прогресивним світом вважається перепорою сталого розвитку та визнається антиподом гідної праці? У даному випадку мова йде про працю, яку у якості основного виду своєї діяльності дитина змушена виконувати. Це вимушений, а не вільний вибір. Вимушена різними обставинами, в яких опиняється дитина, і які, хтось, хто набагато обізнаніший у житті, використовує у власних корисних інтересах, нехтуючи правами дитини. Адже дитина має вчитися – це її основний вид діяльності. Вона має отримувати необхідні знання, вона має жити в безпеці, у середовищі, де виключається негативний вплив на її фізичні, психічні, розумові здібності. Організм дитини має сформуватися перш ніж отримати роботу. Дитина має зрозуміти з якою професійною сферою вона захоче пов'язати своє життя. Однак, у будь-якому разі мова має йти про те, що замінити навчання роботою дитини не має. Дитячий вік – це вік, який призначений для розвитку дитини, і саме навчання у цьому періоді грає головну роль. А от праця у цей період має грати допоміжну роль. Вона має застосовуватись лише для того, щоб дитина усвідомила цінність праці в житті людини, її необхідність як засади

забезпечення існування та розвитку людської цивілізації і не більше. Адже перехід цієї межі перетворює позитивний вплив праці на негативний, утворюючий - на руйнуючий. І наслідки такої трансформації негативно позначаться на людському капіталі : країна втратить здоров'я своєї нації, а отже втратить майбутніх працівників.

На жаль, таке розуміння занадто простої трансформації дитячої праці не усвідомлюють чи усвідомлюють, але свідомо ігнорують роботодавці – особи, які застосовують працю дітей, використовуючи несприятливі обставини, в яких опинилась дитина собі на користь. Так **«впродовж 2020 р. Держпраці проведено 1316 інспекційних відвідування з питань додержання законодавства про працю неповнолітніх.** Застосування праці дітей виявлено у 20 суб'єктів господарювання. У перевірених роботодавців працювало 36 неповнолітніх осіб. Як засвідчують результати заходів державного контролю, на підприємствах зайнятість дітей мало поширена, і переважно це особи у віці від 16 до 18 років, тобто старше мінімального віку прийому на роботу, встановленого чинним трудовим законодавством.

Однак занепокоєння викликає, те що понад половини перевірених підприємств (16) порушують права 28 неповнолітніх працівників, причому спектр таких порушень дуже широкий (найчастішими є прийняття на роботу без медогляду, відсутність спеціального обліку, порушення строків виплати заробітної плати, але поширеним порушенням є зайнятість взагалі без оформлення трудових відносин (24 дитини працювали неоформлено у 12 роботодавців), що передбачає повну незахищеність трудових та всіх інших прав дитини). Залучення до неформальної зайнятості, найчастіше відбувається у вуличній та базарній торгівлі, будівництві, сфері послуг, що створює великі ризики залучення дітей до дитячої праці, включаючи її найгірші форми» [1].

До речі. поняття «найгірших форм дитячої праці» українське законодавство визначило лише 3 лютого 2005 р., коли ст. 21 Закону України «Про охорону дитинства» було доповнено ч.4, якою встановлювалась заборона залучення дітей до таких форм. Ст. 21 цього Закону була доповнена новою ч. 5,

яка визначила, що до найгірших форм дитячої праці належать: усі форми рабства або практика, подібна до рабства, продаж дітей та торгівля ними, боргова залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах; використання, вербування або пропонування дитини для зайняття проституцією, виробництва порнографічною продукції чи порнографічних вистав; використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності; робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини [4]. Внесення цих змін, хоча і дещо затягнуте, обумовлено ратифікацією Україною ще 05.10.2000 р. Конвенції МОП №182 «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» 1999 р., яка, власне, і містить таку заборону [5].

Таким чином очевидно, що прогресивне людство забороняє використання дитячої праці у тих проявах, які суперечать уявленням про людську гідність. Однак, важливим є провадження заходів щодо втілення таких приписів у життя. Звичайно, за мають бути заходи юридичної відповідальності за порушення визначених приписів. як-от за 2020 р., коли Держпраці «за результатами інспекційних відвідувань: прийнято 6 рішень про накладення фінансових санкцій за порушення норм законодавства про працю на суму 845 тис. 600 грн, з них сплачено 47 тис. 230 грн; складено та передано до суду 4 протоколи про притягнення посадових осіб до адміністративної відповідальності; матеріали 4 справ направлено до правоохоронних органів для відповідного реагування; видано 15 приписів щодо усунення порушень законодавства про працю; винесено 3 пропозиції про притягнення до відповідальності посадових осіб; порушення усунено 10 суб'єктами господарювання» [1].

Але основні заходи мають бути превентивними, як на цьому наголошує Держпраці [1], щоб не допускати порушення прав дітей, не допускати погіршення їх здоров'я. Зокрема мова йде про необхідність проведення

правосвітницьких заходів, зокрема конференцій, які б привертали увагу громадськості до цих проблем, поширення інформаційних матеріалів, роботу з дітьми молодіжних організацій та спеціально уповноважених державних органів, щоб діти, які опинилися в скрутному становищі не залишалися наодинці зі своїми проблемами. Зокрема у 2020 р. «з метою підвищення рівня обізнаності зацікавлених та дотичних сторін щодо додержання законодавства про працю неповнолітніх, а також недопущення використання найгірших форм дитячої праці територіальними органами Держпраці проведено 2 тис. 325 інформаційно-роз'яснювальних заходів» [1].

Використання таких заходів буде значно сприяти вирішенню проблем застосування дитячої праці та дозволить Україні впевнено крокувати шляхом до гідної праці.

Список бібліографічних посилань:

1. 12 червня – Всесвітній день боротьби з дитячою працею. Державна служба України з питань праці. 12 червня 2020. URL: <https://dsp.gov.ua/12-cherwnia-vsesvitnii-den-borotby-z-dytiachoiu-pratseiu-2/>.
2. Папа: дитяча праця – це позбавлення дітей людської гідності. Католицький Медіа-центр Конференції римсько-католицьких єпископів в Україні. URL: <http://kmc.media/2021/11/20/papa-dytyacha-pracya-se-pszobavlennya-ditey-lyudskoyi-gidnosti.html>.
3. Доклад Генерального Директора Международного бюро труда (МБТ) на 87-й сессии Международной конференции труда. Женева, июнь, 1999 г. 106 с.
4. Про внесення змін до Закону України «Про охорону дитинства»: Закон України від 03.02.2005 р. №2414-IV. Юридичний вісник України. 2005. №9;
5. Про заборону та негайні заходи ліквідації найгірших форм дитячої праці: Конвенція МОП №182 від 17.06.199 р. /Конвенції та рекомендації ухвалені Міжнародною організацією праці (1965-1999 р.): В 2 т. Женева: Міжнародне бюро праці. С.1542-1545.